

SUNUŞ
PREFACE

Elis ŞİMŞON¹, İlker TEPE², Toros Güneş ESGÜN³, Umur BAŞDAŞ⁴

Özet

Bu sunuş yazısında, *ViraVerita* E-Dergi'nin 20. sayısının dosya konusu olan "Eleştirel Teorinin Diyalektiği: Köklerden Bugüne" ana başlığı altında farklı disiplinlerden araştırma makaleleri, bir derleme makale, üç çeviri ve bir söyleşi ile bir dosya dışı makale tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Teori, eleştirel toplum bilimleri, eğitim, politika, tarih.

¹ Öğr. Gör., Koç Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Felsefe Programı, İstanbul/TÜRKİYE, (ORCID: 0000-0002-0254-5085).

² Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE, (ORCID: 0000-0003-3190-0039).

³ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, (ORCID: 0000-0003-3368-9679).

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Koç Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası İlişkiler Programı, İstanbul/TÜRKİYE (ORCID: 0000-0001-7924-3619).

Abstract

In this preface, research articles from different disciplines, a review article, three translations, an interview and finally an out-of-theme article are introduced under the title "Dialectic of Critical Theory: From Its Roots to the Present", which is the theme of the 20th issue of *ViraVerita* E-Journal.

Keywords: Critical Theory, critical social sciences, education, politics, history.

SUNUŞ

Günümüzde Eleştirel Teori geleneğini sürdüren düşünürler çeşitli biçimlerde etkili olmaya ve gündemde kalmaya devam etseler de Eleştirel Teori'nin başlangıçtaki radikalliğini yitirdiği ve bugün bir kriz içerisinde olduğu düşüncesi sıkça dillendirilmektedir. Felaketler, savaşlar ve yoksulluk gibi toplumsal krizler bakımından geçmiş dönemleri hiç de aratmayan çağımızın yeni problemleriyle yüzleşirken, başlangıcından beri yerleşik toplumsal düzene dair eleştirel söz söyleme iddiasındaki Eleştirel Teori'nin bugünkü durumu hakkında biz neler söyleyebiliriz? Adorno, Horkheimer ve Marcuse gibi düşünürler tarafından ilk nesli temsil edilen Eleştirel Teori'nin, radikal köklerinden uzaklaşması sebebiyle ölmeye yattığı iddia edilse bile, onun en ayırt edici özelliği olan eleştiriyi bitimsiz kılması ve kendini de kıyasıya eleştirme kudretini hatırlarsak, bu ölüm fermanının fazla aceleci, indirgemeci ve hatta haksız bir hamle olduğunu görürüz. Şayet Eleştirel Teori'nin krizinin kaynağı, köklerinden başarıyla uzaklaşmış olmasına rağmen sunduğu eleştirinin artık toplumsal dönüşümü sağlayacak güçten yoksun kalmasıysa, o zaman "eleştiri"den ne anladığımızı ve bugünün koşullarında onu nasıl sürdürebileceğimizi sorgulamak gerekir. Biz de bu sebeple, *ViraVerita* olarak, yola çıkışımızın onuncu yılını geride bıraktığımız 20. Sayımızda, *Aydınlanmanın Diyalektiği* kitabında Aydınlanma'nın vadinin eleştirel şekilde sorgulanmasına nazire ederek "Eleştirel Teori'nin Diyalektiği"ni düşünmek istedik. Bu vesileyle, bizzat Frankfurt Okulu'nun verdiği isimle Eleştirel Teori'nin 1923'ten bu yana değişen çevresi ve çerçevesini 2023 yılında incelemek ve aradaki yüzyılı masaya yatırmayı amaçladık.

Yola çıktığı günden bugüne teorinin yaşam ile bağıni ve güncel meseleleri düşünmeye yönelik *ViraVerita*, yazarları "Eleştirel Teori'nin Diyalektiği"ni "köklerden bugüne" sorgulamaya davet ederken, aynı zamanda, bugün Eleştirel Teori'nin işletilebileceği yeni problem alanlarının neler olabileceği üzerine birlikte düşünmeyi ve disiplinlerarası karşılaşmaları sağlamayı amaçlamıştı. 20. sayımızı yayınlarken çağrımızın karşılık bulduğunu görmek bizi sevindirdi: Hakem değerlendirmesinden başarıyla geçen üç araştırma makalesi, bir derleme makale ve üç çeviri ile toplam sekiz makalede, doğumdan bedene, erken cumhuriyet döneminden Türkiye'deki 68 hareketlerine kadar uzanan farklı konularda özgün çalışmaları bir araya getirme şansımız oldu. Hem teorik hem pratik meseleleri kapsayan

psikolojiden siyaset bilimine, sosyolojiden felsefeye uzanan çok katmanlı disiplinlerarası bir diyalog kuruldu. Çeviriler sayesinde de Eleştirel Teori'nin içindeki kuramsal tartışmaları yansıtan yazılara yer verebildik. Bu dosya kapsamında böyle heyecan verici bir çeşitliliği yansıtabilmiş olmaktan mutluluk duyuyoruz.

Dosyamızı Eleştirel Teori ve fenomenoloji gelenekleri ile felsefe ve sosyolojiyi birleştiren bir çalışma ile açıyoruz: "Eleştirel Fenomenoloji Perspektifinden Doğum Deneyimleri ve Duygusal Adaletsizlik" başlıklı araştırma makalesinde Güler Cansu Ağören, 2023'te gerçekleştirdiği "Doğuran Benlik Anlatıları" adlı araştırmasından yola çıkarak, doğum hikâyelerindeki duygusal adaletsizlikleri, muayenehane, doğumhane ve lohusa odası bağlamında eleştirel fenomenoloji yöntemiyle inceleyip, bu mekânların doğuran bedenlerin özgürce hissetme kapasitelerini nasıl tehdit ettiğini ve bu tehditlerin toplumsal ve politik kökenlerini tartışıyor.

Dosyanın ikinci yazısı olan, Selfet Duran ile Derya Fırat'ın yazdığı "Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Eğitim Alanının Yapısı ve Dinamikleri'ne Eleştirel Bir Yaklaşım" başlıklı araştırma makalesi ise erken cumhuriyet dönemindeki eğitimi eleştirel sosyoloji bağlamında ele alıyor. Yeni bir kültürel sermaye türünün inşa sürecini ve bunun toplumsal-sınıfsal yapı üzerindeki etkilerini, eğitim kurumları ve aktörler üzerinden araştıran makale aynı zamanda eleştirel bir tarihsel perspektif sunuyor.

Dosyamızın üçüncü araştırma makalesi ikinci makalede olduğu gibi yine Türkiye ile ilgili: Olgun Bilir, "Marcuse'nin Türkiye '68'indeki Yeri ve 'Herbert Marcuse: Âsi Gençliğin Peygamberi' Yazı Dizisinin Analizi" başlıklı yazısında Frankfurt Okulu'nun en politik figürlerinden biri olan Herbert Marcuse'nin Türkiye 1968 hareketi üzerindeki etkisini Talat Sait Halman'ın yazı dizisi üzerinden analiz ederek yorumluyor.

Sercan Karlıdağ tarafından yazılan derleme makale türündeki, dosyanın dördüncü makalesi ise yine Türkiye'yi odağa alarak "Psikoloji Eleştirisinden Eleştirel Psikolojiye: Türkiye'deki Eleştirel Yönelimli Psikolojiler İçin Bir Sınıflandırma ve Bazı Değerlendirmeler" başlığı altında 5 güzergâh ve on iki hat üzerinden Türkiye'de eleştirel psikolojinin gelişimine dair çalışmalara yönelik kapsamlı ve aynı zamanda eleştirel bir derleme ve yorum sunuyor.

Bu sayının bizce en heyecan verici bölümlerden biri de Eleştirel Teori'nin günümüzdeki bazı temsilcilerine yönelttiğimiz üçer soruya verilen üçer yanıtın oluşması, "Eva von Redecker, Fabian Freyenhagen ve Rocio Zambrana ile Eleştirel Teori'nin Diyalektiği Üzerine" başlıklı röportaj oldu. Adorno üzerine çalışmalarıyla tanınan, Essex Üniversitesi'nden Fabian Freyenhagen; Humboldt ve New School Üniversitelerinde yürüttüğü toplumsal cinsiyet ve eleştirel teori üzerine çalışmalarıyla tanınan Eva von Redecker ve Puerto Rico Üniversitesi'nden Hegel ve Eleştirel Teori ilişkisi ile kolonyalizm gibi temalar üzerine çalışan Rocio Zambrana, Eleştirel Teori'nin köklerine ve bugününe, özel olarak da toplumsal dönüşüm probleminin dair yönelttiğimiz soruları incelikle yanıtladı. Bu röportajın hem Türkiyeli okurlar hem de yurt dışında Eleştirel Teori üzerine çalışanlar için oldukça özgün bir diyalog sunduğu kanısındayız.

Dosyamızda üç tane de çeviriye yer verdik: İlk çevirimiz olan Mike Watson'ın yazdığı, Celil Emre Bostan'ın çevirdiği, "Frankfurt Okulu'nun Savunulması" başlıklı makale, Frankfurt Okulu Eleştirel Teorisi'nin ilk nesil temsilcilerine yöneltilen elitizm ve obskürantizm gibi çeşitli yerleşik eleştirileri değerlendirip bunlara karşı çeşitli yanıtlar sunmaktadır.

Dosyamızın ikinci çevirisi, Gözde Türkeli'nin çevirdiği "İlerleme, Normatiflik ve Toplumsal Değişimin Dinamikleri: Rahel Jaeggi ve Amy Allen ile Bir Fikir Teatisi" başlıklı röportaj ise dosyadaki ilk röportajda yanıtlarına yer verdiğimiz Eva von Redecker'in bu kez Eleştirel Teori'nin günümüzdeki önemli temsilcilerinden Amy Allen ve Rahel Jaeggi'ye yönelttiği soruları ve bu sorulara verilen yanıtlarla şekillenen üçlü tartışmayı içeriyor.

20. sayımızın dosya dışı yazılara yer verdiğimiz Açık Defter bölümünde ise "Kişisel Özdeşlik ve Beden" makalesinde İbrahim Demirbaş, bedeni ve bedenli varoluşu merkeze alıp "kişisel özdeşlik" probleminin, özdeşlik ve değişimin birbiriyle ilişkisini içeren hareketli bir zeminde anlam kazandığını Merleau-Ponty'nin fenomenolojik incelemeleriyle ortaya koyuyor.

20. sayımıza makaleleriyle katkı sunan tüm yazarlara ve çeviri metinlerle tartışmayı zenginleştirmemizi sağlayan tüm çevirmenlere çok teşekkür ederiz. Ayrıca, röportaj davetimizi kabul ederek, bu sayıyı hazırlarken kafamızı kurcalayan sorulara verdikleri ufuk açıcı yanıtlar için Freyenhagen, Zambrana ve von Redecker'e minnettarız; sayelerinde bu tartışmaya uluslararası Eleştirel Teori çalışmalarını da dâhil etme fırsatı yakaladık.

Hakemlerimize ise bu sayıyı mümkün kılan titiz değerlendirmeleri ve yazıların niteliklerine yönelik sundukları değerli katkılar için özel olarak teşekkür etmek isteriz. Son olarak *ViraVerita* adına bize yayın sürecinde destek olan, editör kurulundan Gülçin Ayıtgu ve Özgür Uçar'a, dil editörlükleri için Aynülhayat Uybadın ve Ahmet Emin Bülbül'e, mizanpaj için de Ceren Dalgıç'a bu keyifli olduğu kadar yorucu süreçte yükümüzü hafiflettikleri için müteşekkirimiz.

20. sayımızın Türkiye'deki Eleştirel Teori çalışmalarına katkı sunması dileğimizle tüm okurlarımıza "iyi okumalar!" diliyoruz.